

Yenidoğan Yoğun Bakım Ünitesinde Bebeği Yatan Ailelerin Stres Düzeyleri ve Baş Etme Yöntemleri

Stress Levels of Parents of Infants in the Neonatal Intensive Care Unit and Coping Methods

Yasemin Keklikçi¹, Bayram Ali Dorum^{2*}, Aylin Vatanserver¹

¹Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi, Yenidoğan Yoğun Bakım Ünitesi, Bursa, Türkiye

²Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Neonatoloji Bilim Dalı, Bursa, Türkiye

ÖZET

Amaç: Beklenmedik bir şekilde gerçekleşen bir doğum ve ardından bebeğin bir yenidoğan ünitesine yatışı, ebeveynler için büyük bir kaygı ve stres sebebidir. Bu çalışmada, yenidoğan yoğun bakım ünitesine (YYBÜ) bebeği yatan anne ve babaların stres düzeyleri, etmenleri ve bu stres ile başa çıkma yöntemlerinin ortaya konması amaçlanmıştır.

Yöntem: Bu tanımlayıcı çalışmaya, bir üniversite hastanesi 3. düzey YYBÜ’de, Ocak 2017- Ocak 2018 tarihleri arasında bebeği yatan ebeveynler dahil edilmişlerdir. Veri toplama aracı olarak; anne-baba tanıtım formu, bebek tanıtım formu ve “YYBÜ Anne-Baba Stres Ölçeği” kullanılmıştır.

Bulgular: Çalışmaya toplam 81 ebeveyn katılmıştır. Anne-babaların, YYBÜ Anne-Baba Stres Ölçeği Görüntü ve Sesler alt grubu puanları 3.32 ± 0.6 (orta derecede stresli), Bebeğin Görünümü ve Davranışları alt grubundan aldıkları puan 3.58 ± 0.5 (çok stresli), Anne-Baba Rollerinden aldıkları puan 3.51 ± 0.7 (çok stresli) ve genel puan ortalaması da 3.51 ± 0.6 (çok stresli) olarak bulunmuştur. Öncesinde düşük yapan annelerin, prematüre bebeklerin ailelerinin, doğum kilosu 1500 gram ve altı olan bebek ebeveynlerin, bebeği solunum cihazına bağlanmış olan ebeveynlerin daha stresli olduğu saptanmıştır. Ailelerin stresle baş etme yöntemi olarak en çok bebeklerin bakımına katılma istekleri ve daha fazla bilgi almak istedikleri görülmüştür.

Sonuç: YYBÜ’ye bebeklerinin yatışı aileler tarafından çok stresli bir durum olarak tanımlanmaktadır. Ebeveynlerin YYBÜ’lerde bebeklerinin bakımlarına daha fazla katılımlarının sağlanması ve daha fazla bilgilendirilmeleri üzerlerindeki stresin azalmasını sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn, Yenidoğan Yoğun Bakım, Stres, Prematüre

ABSTRACT

Objective: An unexpected birth and then the admission of the baby to the intensive care unit is a great source of anxiety and stress for families. In this study, it was aimed to reveal the stress levels, and the stress factors of the parents of the infants admitted in the neonatal intensive care unit (NICU) and the methods of coping with these.

Materials and Method: Research environment of this descriptive study consisted of parents of infants who were hospitalized in a tertiary NICU of a university hospital. For the data collection, Parents and Infants Description Form, Parental Stressor Scale: Neonatal Intensive Care Unit were used.

Results: A total of 81 parents participated in the study. The mean scores of parents obtained from sights and sounds subgroup were 3.32 ± 0.6 (moderately stressful), from infant behavior and appearance subgroup were 3.58 ± 0.5 (very stressed), from parental role subgroup were 3.51 ± 0.7 (very stressed), and the overall score average was found to be 3.51 ± 0.6 (very stressed). It has been determined that parents of premature babies, parents of infants with a birth weight of 1500 grams or less, and parents of intubated infants are more stressed. Parents, as ways of coping with stress, have indicated that they want to take care of babies and want to know more about their infants and intensive care environment.

Conclusion: More inclusion of the parents to care for their babies in NICU and more information may help to reduce the stress on them.

Key Words: Parents, neonatal intensive care unit, stress, preterm.

Giriş

Hayatın ilk 28 günü, bebek ölümlerinin de en sık görüldüğü, yenidoğan dönemidir. Bu hassas dönemde bir yenidoğan bebeğin yoğun bakıma alınması tüm aile için önemli bir stres kaynağıdır. Bu hassas dönemde bebekleri YYBÜ’de yatması gereken anne babalarda bu durum istenmeyen duyguların gelişmesine neden olmaktadır (1). Bu olumsuz etkiler ve stres bebeklerin taburculuk sonrasında da devam etmektedir (2).

Yenidoğan bir bebeğin aileden ayrı kalması ve anne-baba ile etkileşiminin yeteri kadar sağlanamaması, bebek ve anne arasındaki tatmin edici ilişki sürecinin gelişmemesine neden olabilmekte ve anne ile bebeğin bağlanma sürecine zarar vermektedir (3).

Bununla birlikte, sorunlu bir bebeğe sahip olma endişesi, ailedeki duygusal travmaya katkı sağlamakta ve bebeğin yatış gereksiniminin uzaması ebeveynlerin geçirdiği stresli zamanların daha da artmasına neden olmaktadır (4). Ayrıca bebeğin yatışına neden olan sebep ve yatış süresi ne olursa olsun YYBÜ’ye tüm yatışlar ailelerde travmaya yol açabilmektedir (5).

Bebekleri YYBÜ’ye yatan ailelerin karşılaştıkları güçlüklerin ve streslerini artıran durumların ortaya konması, bunların azaltılmasına yönelik yapılacak uygulamalara yol gösterecektir.

Bu çalışma; ailelerdeki stres etmenlerini, düzeyini, bunu azaltmaya yönelik beklentileri belirlemek ve azaltmaya yönelik ikinci bir çalışma planlayarak, kliniğimizde yatan bebeklerin psikolojik olarak daha iyi (stres düzeyi daha düşük) ebeveynlerle büyümesini sağlamak, stres düzeyi daha düşük ailelerde daha mutlu bireyler olarak yetişmesine katkıda bulunmak, başka yenidoğan yoğun bakım ünitelerine kaynak ve rehberlik etmek amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem

Çalışma kesitsel ve tanımlayıcı bir araştırmadır. Çalışma üçüncü basamak bir YYBÜ’de, Ocak 2017- Ocak 2018 tarihleri arasında yapılmıştır. Bu dönem içerisinde bebeği YYBÜ’de yatan, düzenli ziyarete gelen, yazılı ve sözlü onam formunu onaylayan anne ve babalar çalışmaya dahil edilmiştir. Araştırmaya başlamadan önce etik kurul onayı alınmıştır.

Demografik veriler için 25 soruluk bir anket formu, ebeveynlere, araştırmanın amacı ve formların içeriği hakkında bilgi verilip, bilgilendirilmiş gönüllü olur formuna onam

alındıktan sonra, katılmaya gönüllüler tarafından doldurulmuştur.

Stres etkenleri ve stres düzeylerinin saptanması için “YYBÜ Anne-Baba Stres Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek YYBÜ ortamından kaynaklanan çeşitli faktörlerin ebeveynler üzerindeki etkilerini ve stres düzeylerine katkılarını saptayabilmek için Miles ve ark (6) tarafından ortaya konmuştur. Ölçeğin ülkemiz için geçerliliği ve güvenilirlik çalışması Turan ve Başbakkal (7) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ebeveynlerden, ölçekteki etmenlerden her birinin oluşturduğu stres seviyesinin birden (stres etmeni değil) beşe (aşırı stres etmeni) kadar derecelendirmesi istenmektedir. Ortalama puanı 3.0 ile 3.40 arasında olan etmenler orta derece stresli, >3.40 olan etmenler ise çok stresli olarak değerlendirilmektedir. Stres etmenleri 3 alt grupta incelenmektedir. Birincisi; bebeğin üzerinde veya yoğun bakımda ekipmanların varlığı, bunlardan ve ortamdaki kaynaklanan sesler gibi etmenleri kapsayan “Görüntü ve Sesler” alt grubudur. İkincisi “Bebeğin Görünümü ve Davranışları” alt grubu, üçüncüsü ise “Anne-Baba Rolü” ile ilgili etmenlerdir.

Stres ile baş etme yöntemleri hakkındaki veriler, araştırmacılar tarafından oluşturulmuş açık uçlu sorular da bulunan 24 soruluk bir anket formu ile elde edilmiştir.

Verilerin değerlendirilmesi için SPSS (Statistical Package for the Social Sciences, Version 15.0) programı kullanılmıştır. İstatistiksel olarak verilerin değerlendirilmesinde frekans tabloları, YYBÜ Anne-Baba Stres Ölçeği envanterinden alınan puan ortalamaları verilmiştir. Stres düzeylerini etkileyen faktörlerin karşılaştırılması için de Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. P değerinin <0,05 olması istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

Bulgular

Çalışmaya ünitemizde yatan hastaların çalışmaya katılmayı kabul eden 81 ebeveyni katılmıştır. Çalışmaya katılan ebeveynlerin demografik özellikleri Tablo 1’de verilmiştir.

Çalışmaya katılan ebeveynlerin YYBÜ’de yatan bebeklerinin özellikleri Tablo 2’de verilmiştir.

Ebeveynlerin YYBÜ Anne-Baba Stres Ölçeği Toplamından ve Alt Gruplarından Aldıkları Genel Puan Ortalamaları Tablo 3’te verilmiştir.

Demografik verilerden yapılan analizlerde, çalışan annelerin Anne-Baba Rolünü yerine getirme ölçeğinden aldığı puanlarda istatistiksel olarak

Tablo 1. Çalışmaya Katılan Ebeveynlerin Demografik Özellikleri

Demografik Özellikler	Sayı	%	
Anne yaşı	<25	11	13,7
	25-34	51	62,9
	>34	19	23,4
Anne eğitim durumu	Okur yazar değil	1	1,2
	İlköğretim mezunu	23	28,4
	Orta öğrenim mezunu	28	34,6
	Yüksek öğrenim mezunu	29	35,8
Anne mesleği	Ev hanımı	39	48,1
	İşçi ya da memur	38	47,0
	Kendi işinde çalışıyor	4	4,9
Baba yaşı	<25	26	32,1
	25-34	40	49,3
	>34	15	18,6
Baba eğitim durumu	Okur yazar değil	1	1,2
	İlköğretim mezunu	11	13,7
	Orta öğrenim mezunu	38	47,0
	Yüksek öğrenim mezunu	31	38,1
Baba mesleği	Çalışmıyor	13	16,0
	İşçi ya da memur	52	64,2
	Kendi işinde çalışıyor	16	19,8
Ailenin aylık gelire oranı	Az	11	13,6
	Denk	55	67,9
	Yüksek	15	18,5
Evlilik süresi	1-5	40	49,4
	6-10	25	30,9
	11 ve üzeri	16	19,7
Gebelik sayısı	1	37	45,7
	2	19	23,5
	3	16	19,8
	4 ve üzeri	9	11,1
Düşük yapma	Evet	19	23,5
	Hayır	62	76,5
Yaşayan çocuk sayısı	Yok	41	50,6
	1	26	32,1
	2	13	16,0
	3 ve üzeri	1	1,2
Aileye yardımcı kişi	Var	47	58,0
	Yok	34	42,0
Son bir yıl da stres yaratan durum	Var	12	14,8
	Yok	69	85,2

Tablo 2. Çalışmaya katılan ebeveynlerin yenidoğan yoğun bakımda yatan bebeklerinin özellikleri

Demografik Özellikler		Sayı	%
Bebegin cinsiyeti	Kız	40	49,4
	Erkek	41	50,6
Gebelik haftası	24-29	28	34,6
	30-34	13	16,0
	35-37	13	16,0
	38-40	27	33,3
	Doğum Şekli	Normal	27
Bebegin Doğum Kilosu	Sezaryen	54	66,7
	1500<	33	40,7
Solunum cihazına bağlanma	1501-2499	22	27,2
	2500>	26	32,1
	Evet	64	79,0
	Hayır	17	21,0

Tablo 3. Ebeveynlerin YYBÜ Anne-Baba Stres Ölçeği Toplamından ve Alt Gruplarından Aldıkları Genel Puan Ortalamaları

YYBÜ Anne-Baba Stres Ölçeği	n	Stres puanı
Görüntü ve Sesler	81	3.32±0.6
Bebegin Görünümü ve Davranışları	81	3.58±0.5
Anne-Baba Rolü	81	3.51±0.7
Toplam	81	3.51±0.6

Tablo 4. Anne-Babaların Stresle Baş Etme ve Destek Sistemlerinden Yararlanma Durumlarının Dağılımı

Baş Etme Stratejileri	Destek Sistemlerinden Yararlanma Durumu		
	Sayı	%	n
Bebegin durumu hakkında sorular sormak, hekiminden bilgi almak	74	91.4	81
Bebegin bakımına katkıda bulunmak, bebeğe dokunmak	78	96.2	
Bebegin durumu ile ilgili bilginizi arttırmak için farklı kaynaklardan bilgi arama	61	75.3	81
Duyularını eşi ile paylaşma	71	87.7	81
Diğer çocukların bakımı, ev işlerinde yardım gibi konularda akraba, arkadaştan destek alma	53	65.4	81
Sık ziyarete gelme, bebeğin durumu ilgili telefonla bilgi alma	66	81.5	81
Anne sütünü bebeğe verme	57	70.4	81
Bebegin bakımına katılma	57	70.4	81
Ağlama	53	65.4	81
Dua etme	75	92.6	81

anlamli fark saptanmış, çalışan annelerin çalışmayan annelere göre daha stresli olduğu görülmüştür ($p<0.05$). Daha önceki gebeliklerinde düşük öyküsü olan anneler, yapmayanlara göre ölçeğin her bir alt grubunda daha stresli çıkmıştır ($p<0.05$). Benzer şekilde son bir yıl içerisinde herhangi bir stresli durum yaşayan ailelerin stres düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür

($p<0.05$). Aileye yardımcı kişi varlığı ebeveynlerin stresini azaltmaktadır.

Gebelik haftası ile stres düzeyi arasında ters ilişki olduğu bulunmuştur. Bebeğin doğum kilosu 1500 gram altı olan ailelerin stres düzeyinde anlamlı fark vardır ($p<0.05$). Bebeği solunum cihazına bağlanan ailelerin stres düzeyleri daha fazla bulunmuştur ($p<0.05$).

Bebeklerinin cinsiyetlerinin, doğum şekillerinin ve postnatal yaşlarının ebeveynlerin ölçekten aldıkları puanlar ile ilişkili olmadığı gözlenmiştir.

Ebeveynlerin stres düzeylerini azaltıcı olarak belirttiği en sık 3 etmen, bebekleri hakkında sorular sormak ve ayrıntılı bilgi almak (%91), dua etmek (%92) ve bebeğin bakımına katılmak ve bebeğe dokunmak (%96) olmuştur (Tablo 4). Ayrıca açık uçlu sorularda ebeveynler, bebeklerine daha sık dokunmak (%81), daha fazla bilgi almak (%74), ziyaret saatlerinin daha uzun olması ve bebeğinin bakımına daha fazla katılmak (%70) istediklerini belirtmişlerdir.

Tartışma

Bu çalışma ile ünitemizde tedavi gören yenidoğan bebeklerin ebeveynlerinin stres düzeyleri, stres etmenleri, stres düzeylerini etkileyen faktörler ve ebeveynlerin baş etme yöntemleri ortaya konmuştur. Bunun yanı sıra ebeveynlerin sosyo-demografik özelliklerinin stres düzeyini, baş etme ve destek kaynaklarından yararlanma durumlarını ne derecede etkilediği araştırılmıştır.

YYBÜ Anne-Baba Stres ölçeği daha önce farklı toplumlarda, farklı ünitelerde ebeveynlerin stres düzey ve etmenlerinin belirlenmesi için kullanılmıştır. Preyde ve Ardal (8) çalışmalarında, katılımcı anne ve babaların Görüntü ve Sesler grubundan aldıkları puanları ortalama 2.47 ± 1.13 saptanmışlardır. Franck ve ark.'nın (9) İngiltere'de yaptıkları çalışmalarında katılımcı anne ve babaların Görüntü ve Sesler grubundan aldıkları puanları 2.29 ± 0.75 olarak saptanmıştır. Araştırmacıların Amerikan anne babalara yaptıkları anket ölçümlerinde ise katılımcı anne ve babaların Görüntü ve Sesler grubundan aldıkları puanları 2.25 ± 0.87 olarak gerçekleşmiştir. Montiroso ve ark. (10) İtalyan ebeveynleri inceledikleri çalışmalarında katılımcıların Görüntü ve Sesler bölümünden aldıkları puanları 2.5 ± 0.8 olarak bildirmişlerdir. Literatürdeki bu çalışmalarda anne-babaların, ölçeğin Görüntü ve Sesler bölümünden aldıkları puan ortalamalarının benzer olduğu gözlenmektedir. Ancak bizim çalışmamızda katılımcı anne-babaların ölçeğin Görüntü ve Sesler bölümünden aldıkları puan literatürdeki verilerden daha yüksek (3.32 ± 0.6) saptanmıştır. Bu sonucun, katılımcıların toplumsal ve çevresel farklılıklarından kaynaklandığı düşünülmüştür.

Çalışmamızda katılımcıların, ölçeğin Bebeklerin Görünüm ve Davranışları bölümünden aldıkları puanları 3.58 ± 0.5 olarak saptanmıştır. Preyde ve Ardal'ın (8) araştırmasında ise 3.41 ± 0.99 olarak

saptanmıştır. Franck ve ark.'nın (9) İngiliz ebeveynleri inceledikleri çalışmalarında aynı alt bölümden katılımcıların puan ortalamaları 2.46 ± 0.79 olarak bildirilmiştir. Amerikan anne-babalarda ise katılımcıların, Bebeklerin Görünüm ve Davranışları bölümünden aldıkları puanları 2.28 ± 0.84 'tür. Montiroso ve ark.'nın (10) çalışmasında ise bu alt bölümden katılımcıların aldıkları puan ortalaması 2.8 ± 0.9 olarak gerçekleşmiştir. Bu alt grupta da çalışmamıza katılan ebeveynlerin stres düzeyleri literatürdeki verilerden daha yüksek görünmektedir. Bu durumun sağlık çalışanları ile ebeveynler arasındaki ilişkiyi de yansıttığı düşünülmüştür. Bunun iyileştirilmesi için hemşire ve doktorların yapılan işlemlerin amacını ailelere açıklaması önemlidir.

Ölçeğin diğer bir alt grubu olan Anne-Baba Rolü bölümünden çalışmamızın katılımcıları 3.51 ± 0.7 puan almışlardır. Franck ve ark. (9)'ın çalışmalarında bu bölümden katılımcılar 2.98 ± 0.91 puan almışlardır ve bizim katılımcılarımızdan daha az stresli saptanmışlardır. Montiroso ve ark.'nın (10) çalışmasında ise katılımcılar bu bölümden 3.4 ± 0.9 ile bizim grubumuza benzer puan aldıkları görülmüştür.

Stübe ve ark. çalışmalarında ebeveynler en yüksek stres puanını Anne-Baba Rolü bölümünden almışlardır (11). Bizim çalışmamızda ise en stresli oldukları bölümün Bebeklerin Görünüm ve Davranışları ile ilgili olduğu görülmüştür.

Çalışmamızda katılan anne-babaların YYBÜ Anne - Baba Stres Ölçeğinden aldığı ortalama puan 3.51 ± 0.6 olarak saptanmıştır. Alt gruplarda olduğu gibi, ünitemizde bebeği yatan ebeveynlerin stres düzeyleri literatürde belirtilen değerlerden daha yüksek görünmektedir.

Montiroso ve ark. (10)'nın çalışmasında katılımcılar bebeklerini gözlemlemenin streslerinin azalmasına katkı sağladığını bildirmişlerdir. Buna ek olarak katılımcılar anne-baba rolleri ile ilgili kendilerine fırsat verilmesini istemişlerdir. Diğer bir çalışmada ise anne-babalar bebeklerinin bir birey olarak değerlendirildiğini görmek istediklerini belirtmişlerdir (12).

Çalışmamızdaki katılımcıların stresle baş etme yöntemlerine bakıldığında; ebeveynlerin %91.4'ü bebeği hakkında soru sormak ve bilgi almak istemektedir. Ebeveynlerin %75.3'ü farklı kaynaklardan bilgi aradığını ve %87.7'si eşi ile paylaşarak stresle başa çıkmaya çalıştığını ifade etmiştir. Turan ve ark.'nın (13) çalışmalarında da ebeveynlerin ayrıntılı bilgilendirilmesinin, ilgili sağlık profesyoneli ile ebeveynlerin

tanıştırılmasının, anneler üzerindeki stresi azalttığı belirtilmiştir (13). Bilgilendirmelerde tıbbi terimlerden kaçınılarak, kullanılan tıbbi tedaviler ve uygulamalar açıklanmalıdır (14).

Olgu sayımızın benzer evrendeki çoğu ebeveynin durumlarını yansıtacak düzeyde olmaması çalışmamızın en önemli kısıtlılığıdır

YYBÜ'ye bebeklerinin yatması aileler için önemli bir krizdir. Bu durum ailelerde ciddi strese yol açmaktadır. Bu durumun azaltılması ve bebeklerin taburculuklarında ruhsal olarak daha sağlıklı ebeveynlere teslim edilmesi, bebeklerin tedavisi sürecinde yoğun bakım ekibinin hedeflerinden biri olmalıdır. Bunun için, aileler, yoğun bakım ortamı, bebeğin durumu hakkında daha fazla ve doyurucu bir şekilde bilgilendirilmeli, ebeveynlere mümkün olduğunca bebeklerin bakımına katılma fırsatları sunulmalıdır.

Kaynaklar

1. Kesebir S, Kavzoğlu ÖS, Üstündağ FM. Bağlanma ve Psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 2011; 3(2): 321-342.
2. DeMier RL, Hynan MT, Harris HB, Manniello RL. Perinatal stressors as predictors of symptoms of posttraumatic stress in mothers of infants at high risk. *J Perinatol* 1996; 16(4): 276-280.
3. Çalışır H, Şeker S, Güler F, Anaç Taşçıoğlu D, Türkmen M. The anxiety levels and needs of infants' parents in a neonatal intensive care unit. *C. Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 2008; 12(1): 31-44.
4. Çelebioğlu A. Yenidoğanın hastaneye kabulünde ebeveynlerin duyguları ve hemşirelik yaklaşımı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 2004; 1(1): 3-7.
5. Erdeve Ö, Atasay B, Arsan S, Türmen T. Effects of the hospitalization experience in the neonatal intensive care unit on the family and premature infant. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 2008; 51(2): 104-109.
6. Miles MS, Funk SG, Carlson J. Parental Stressor Scale: Neonatal Intensive Care Unit. *Nurs Res* 1993; 42(3): 148-152.
7. Turan T, Basbakkal Z. Study on Validity and Reliability of a Turkish Version of the Parental Stress Scale: Neonatal Intensive Care Unit. *Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 2006; 32-42.
8. Preyde M, Ardal F. Effectiveness of a parent "buddy" program for mothers of very preterm infants in a Neonatal Intensive Care Unit. *CMAJ* 2003; 168(8): 969-973.
9. Franck LS, Cox S, Allen A, Winter I. Measuring neonatal intensive care unit-related parental stress. *J Adv Nurs* 2005; 49(Suppl 6): 608-615.
10. Montiroso, Rosario, Provenzi L, Calciolari G, Borgatti R; NEO-ACQUA Study Group. Measuring maternal stress and perceived support in 25 Italian NICUs. *Acta Paediatr* 2012; 101(2): 136-142.
11. Stübe M, da Rosa MBC, Pretto CR, da Cruz CT, Morin PV, et al. Stress levels of newborns' parents in Neonatal Intensive Care Unit. *Rev Rene* 2018; 19: 3254.
12. Curley MA, Meyer EC, Scoppettuolo LA, McGann EA, Trainor BP, Rachwal CM, et al. Parent presence during invasive procedures and resuscitation: evaluating a clinical practice change. *Am J Respir Crit Care Med* 2012; 186(11): 1133-1139.
13. Turan T, Basbakkal Z, Özbek S. Effect of nursing interventions on stressors of parents of premature infants in neonatal intensive care unit. *J Clin Nurs* 2008; 17: 2856-2866.
14. Çekin B, Turan T. The stress levels of parents of premature infants and related factors in Neonatal Intensive Care Units. *Turk J Pediatr* 2018; 60: 117-125.